

Vüsalə Yaşar qızı Ağahüseynova
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3216-6238>
[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(1\).124-129](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(1).124-129)

MƏKTƏB MÜHİTİNİN İDARƏOLUNMASINDA MÜƏLLİMİN KOUÇİNG BACARIQLARININ SORĞU-SUAL ƏSASLI ÖYRƏNMƏYƏ TƏSİRİ

Вюсала Яшар гызы Агагусейнова
докторант по программе доктора философии
Институт Образования Азербайджанской Республики

ВЛИЯНИЕ НАВЫКОВ КОУЧИНГА УЧИТЕЛЕЙ НА ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЕ ОБУЧЕНИЕ В УПРАВЛЕНИИ ШКОЛЬНОЙ СРЕДОЙ

Vusala Yashar Aghahuseynova
doctoral student in the program of doctor of philosophy
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

EFFECTS OF TEACHER COACHING SKILLS ON INQUIRY-BASED LEARNING IN SCHOOL ENVIRONMENT MANAGEMENT

Xülasə. Məqalədə məktəb mühitinin idarəolunmasında müəllimin kouçluq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi məktəb mühitində uğurlu sorğu-sual əsaslı öyrənmənin təşviqində mühüm rol oynayır. Bu yanaşma şagirdləri suallar verməyə, mövzuları dərinlən araşdırmağa və öyrənmələrində fəal rol oynamağa həvəsləndirir ki, bu da fəallığın və motivasiyanın artmasına səbəb olur. Şagirdlərə məlumatı təhlil etmək, əlaqələr qurmaq və müstəqil şəkildə nəticələr çıxarmaq tövsiyə olunur, anlayışları daha dərinlən dərk etməyə kömək edir. Məktəb mühitində xüsusi təlim ehtiyaclarını ödəmək üçün tədris strategiyalarını və müdaxilələrini tənzimləməyə kömək edir və daha fərdiləşdirilmiş təlimata gətirib çıxarır. Əslində, sorğuya əsaslanan təlimdə müəllim kouçluğu tədris təcrübələrini və şagird öyrənmə təcrübələrini dəyişdirmək üçün katalizator rolunu oynayır. O, pedaqoqlara sorğu, kəşfiyyat və tənqidi təfəkkürün inkişaf etdiyi, nəticədə bütün məktəb icmaiyətinə fayda gətirən cəlbəedici, şagird mərkəzli mühit yaratmağa imkan verir.

Açar sözlər: *kouçluq, liderlik, məktəb, müəllim, sorğu-sual*

Резюме. В статье утверждается, что развитие навыков коучинга учителей в управлении школьной средой играет важную роль в содействии успешному исследовательскому обучению в школьной среде. Такой подход побуждает учащихся задавать вопросы, глубже изучать темы и играть активную роль в обучении, что приводит к повышению вовлеченности и мотивации. Учащимся предлагается анализировать информацию, устанавливать связи и делать выводы самостоятельно, что помогает им глубже понять концепции. Это помогает корректировать учебные стратегии и мероприятия для удовлетворения конкретных потребностей обучения в школьной среде, что приводит к более персонализированному обучению. По сути, коучинг учителей в области исследовательского обучения действует как катализатор изменения практики преподавания и опыта обучения учащихся. Это позволяет учителям создавать увлекательную, ориентированную на учащихся среду, в которой процветают исследования, и критическое мышление, что в конечном итоге приносит пользу всему школьному сообществу.

Ключевые слова: *коучинг, лидерство, школа, учитель, опрос*

Summary. The article argues that developing teacher coaching skills in managing the school environment plays an important role in promoting successful inquiry-based learning in the school environment. This approach encourages students to ask questions, explore topics in depth, and take an active

role in their learning, leading to increased engagement and motivation. Students are encouraged to analyze information, make connections, and draw conclusions independently, helping them gain a deeper understanding of concepts. It helps adjust instructional strategies and interventions to meet specific learning needs in the school environment, leading to more personalized instruction. In essence, teacher coaching in inquiry-based learning acts as a catalyst for changing teaching practices and student learning experiences. It enables educators to create an engaging, student-centered environment where inquiry, exploration, and critical thinking thrive, ultimately benefiting the entire school community.

Keywords: *coaching, leadership, school, teacher, inquiry*

Kouçlar “liderlərə onların irəli getməsinə təkan verəcək obyektiv rəyi bildirərək səmimiyyət mənbəyi” kimi çıxış edirlər (Şerman və Frea, 2004). Coy və Şauers (1995) kouçinqin başqa metodlarla müqayisədə anlama, bacarıqların mənimsənilməsi və biliklərin tətbiq edilməsi üçün böyük təsirə malik olduğunu göstərib. Rivs (2009) məktəbdə dəyişikliyə stimül vermək üçün kouçinqdən geniş istifadə edib. Kouçinq müstəqil təlim, fərdi inkişaf və işin daha təkmilləşdirilmiş şəkildə icrasına stimül verərək insanların imkanlarını genişləndirir. Refleksiya suallarının dizaynının əsas ideyası, məktəb müəllimlərinə şagirdləri düzgün reflektiv düşünməyə yönəldən əks-əlaqə suallarının (King, 1990) quruluşunu inkişaf etdirməyə imkan verməkdir (Lin və s., 1999). Kouçinq bacarıqları: Jonassen (1999) müəllimlərin konstruktiv öyrənmə mühitində şagirdləri məntiqi düşüncə tərzinə istiqamətləndirmək üçün davamlı olaraq kouçinq bacarıqlarını təmin etmələri lazım olduğunu iddia etdi. Məsələn, şagirdlər çətin riyaziyyat problemləri ilə qarşılaşdıqları üçün müəllimin təmin edə biləcəyi kouçinq bacarıqlarından biri, dolaylı yolla şagirdləri düzgün həll prosedurlarına yönəltmək üçün ipucu sualların verilməsi strategiyasından istifadə etməkdir.

Şagirdləri daha çox dinləmək, daha çox sual vermək, tədqiqata cəlb etmək, onlarda özləri haqqında fərqiyyət yaradmaq üçün müəllimlər kouçinq üsullarından istifadə etməlidirlər. Bildiyimiz kimi, XXI əsrdə bacarıqlara əsaslanan təhsilin inkişafını əsas götürür. Təlim prosesində müəllim şagirdlərə nə isə izah etmək əvəzinə açıq tipli suallar verərsə, gələcəyin şəxsiyyətləri bir o qədər bacarıqyönlü olar. Kanada Qərb Vəqfi tərəfindən hazırlanan bir hesabat, kollec məzunlarının 30%-nin işlərini başa çatdırmaq üçün lazımi əsas bacarıqlara sahib olmadığını açıqladı (Lane and Murray, 2015). Əlavə olaraq, iş statistikasına üzrə ixtisaslaşmış bir şirkət olan PayScale (2016) məlumatları, menecerlərin

bacarıq boşluğunu necə qiymətləndirdiyini bildirir. Ən böyük boşluq tənqidi düşüncə / problem həllində (60%), daha sonra detallara diqqət (56%), ünsiyyət (46%), iqtisadi (44%), liderlik (44%) və yazı bacarığında (44%); faizlər hər bacarığı əskik kimi seçən menecerlərin nisbətini göstərir. Amerika İdarəetmə Assosiasiyası tərəfindən 2008-ci ildə aparılmış bir sorğu, respondentlərin 52%-nin kouçluqdan istifadə etdiyini və kouçluqdan istifadə etməyənlərin 37%-nin gələcəkdə planlaşdırdığını ortaya qoydu (Thompson et al., 2008). Şirkətlər daha yumşaq bacarıqların inkişaf etdirilməsinə ehtiyac olduğunu müəyyən etdi (Sabatier, 2015) və ünsiyyət, əməkdaşlıq bacarıqlarını, koqnitiv, tənqidi düşüncəni artırmağa daha çox diqqət yetirmək üçün kouçinqdən istifadə edir. Bütün bunlar onu göstərir ki, müəllimlər şagirdləri gələcək üçün hazırlamalıdırlar, onları gələcəyin bir lideri kimi formalaşdırmalıdırlar. Açıq düşüncəyə malik şagirdlər yetişdirmək üçün onlara düşünməyə fürsət verməliyik. Sual-cavab təlim nəticələrinə nail olmaq yolunda istifadə edilən təlim fəaliyyətlərindən biridir. Yuxarı Təfəkkür Səviyyəsinə (YTS) uyğun suallar şagirdlərin təhlil etmək, dəyərləndirmək, yaratmaq qabiliyyətlərini əhatə edir və onları daha dərin və tənqidi düşünməyə sövq edir, problemi həll etmək, müzakirə yaratmaq, tədqiqat aparmaq bacarıqlarını formalaşdırır. Sualların qoyulması öyrənmək və öyrətmək üçün çox vacibdir. Qərb mədəniyyətində, bir şagirdin irəliləməsi üçün sual verməyin vacibliyini qəbul etmək Sokrat kimi tanınan pedaqoji metoduna qayıdır (McInerny, R. 1963). Azərbaycan məktəblərində müəllimlərin dərslərdə izaha daha çox vaxt ayırması, Aşağı Təfəkkür Suallarına (ATS) üstünlük vermələri şagirdlərdə üstün bacarıqları formalaşdırmağa xidmət etmir. Belə ki, beynəlxalq qiymətləndirmələrin nəticələri (PISA, PIRLS, TIMSS, ICILS) buna əyani sübutdur.

Metodologiya: Tədqiqatın nəzərdə tutulan məqsədi aşağıdakı tədqiqat sualları verilərək hazırlanıb:

1. Müəllimlərinin kouçinq bacarıqları vasitəsilə sorğu-sual əsaslı öyrənmə ilə bağlı təsəvvürləri necədir?

2. Sorğu-sual əsaslı öyrənmə şagirdlərin Yuxarı Təfəkkür Səviyyəsinə təsir edə bilməsində hansı nəticələr verə bilər?

Bu tədqiqat müəllimlərin diqqətini kouçinq bacarıqlarını inkişaf etdirməyə, sorğu-sual əsaslı öyrənmə vasitəsilə şagirdlərdə Yuxarı Təfəkkür Səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə əlaqəli əsas suallar hesab olunan məsələlərə yönəltməyə çalışır.

Brualdinin (1998) hesablamasına görə, hər gün 200-300 sual verilir, bu sualların çoxu aşağı səviyyəli təfəkkür suallarıdır: sualların 60 faizi yaddaş sualları, 20 faizi isə işin görülmə qaydasını, üsulunu izah etməyi tələb edən sual olub (Con Hətti, 2012).

Tədqiqatın əsas izahı üçün Azərbaycan məktəblərindəki şagirdlərin beynəlxalq qiymətləndirmə göstəricilərini göstərmək olar. Məlumdur ki, təhsilin səviyyəsini dünya kontekstində öyrənən beynəlxalq tədqiqatda tətbiq edilən qiymətləndirmə vasitələrinin məzmunu və forması da ümumi olmaqla həmin məqsədə xidmət etməlidir. Lakin nəticələrin təhlili bəzən bu ümumilikdə xüsusiyyətə yol verildiyini göstərir. Qeyd edək ki, beynəlxalq qiymətləndirmə tapşırıqları əksər iştirakçı ölkələr üçün ümumilikdə oxu (qavrama), riyaziyyat və təbiətşünaslıq fənlərinin tədrisinin keyfiyyət qiymətləndirilməsi baxımından müasir dövrün standartlarına cavab verən suallardır. Bununla yanaşı, araşdırmalarda bir çox hallarda ölkələrin təhsil proqramlarının çərçivəsindən kənara çıxan, şagirdlərin almadığı, lakin mütəxəssislərin fikrincə, çağdaş zamanda həyat üçün önəmli sayılan suallara da rast gəlinir (Riyaziyyat və təbiət elmlərinin beynəlxalq tədqiqatının əsas nəticələri, I hissə, 2008).

Digər bir məsələ isə müxtəlif ədəbiyyatların müqayisəli təhlili əsasında araşdırma aparılacaqdır. Mövcud təcrübələrin araşdırılması, eyni zamanda müəllimlər olan qruplarda onlayn sorğunun aparılması nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiqlənmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli

Prioritetlər" XXI əsrin tələblərinə uyğun təhsil sistemində integrativ təcrübələrin, bacarıq əsaslı təhsilə əsaslandığı sənəd şagirdlərdə YTS-ni formalaşdırmaq üçün katalizator rolunu oynaya biləcəyini və nə dərəcədə olduğunu araşdırmaq faydalıdır. Bu sənəddə qeyd edilən məsələlərdən biri də beynəlxalq qiymətləndirmə tədqiqatlarında daha yaxşı nəticələrə nail olmaqdır.

Bütün bunlara əsaslanaraq onu demək olar ki, yeni bacarığa əsaslanan təhsil üçün müəllim şagirdə bir kouç olaraq yanaşmalıdırlar. Belə ki, izah etmək əvəzinə təfəkkürün inkişafına yönəlmiş açıq tipli suallar vermək, düzgün əks-əlaqə qurmaq, şagirdi dinləmək, mövzuya fərqli baxış bucağı ilə baxmağa təşviq etməlidirlər. Tədrisə həvəsli olmaq yalnız ruh yüksəkliyi göstərməklə bitmir. Bu, tədrisi qəti prinsiplərə əsaslanan, dəyərli və ağıllı metodlarla aparmaq deməkdir. Bütün peşəkar müəllimlər tədris etdikləri fənnə, şagirdlərinə qarşı sevgi, kim olduqları və müəllimin şagirdlərin həyatında həm tədrisin getdiyi anda, həm də günlər, həftələr, aylar, hətta illər sonra necə fərq yarada bilməsi haqqında dərin inancları var (Dey, 2004).

Ədəbiyyat xülasəsi: Şagirdlər başlanğıcdan sona qədər tədris prosesində iştirak etməyə dəvət edildikdə, öyrənməni məsuliyyət hissi ilə qarşılayırlar, bu da daha çox təhsilalanın iştirakı və daxili motivasiyanı təmin edir (Ryan & Deci, 2000).

Sorğu-sual əsaslı öyrənmə (SSÖ) şagirdlərin fikirləri, sualları, müşahidələri və öyrənmə təcrübələrinə əsaslanan öyrətmə öyrənməni dəstəkləyən pedaqoji yanaşmadır. Bu prosesdə şagirdlər tez-tez açıq tipli suallar və tədqiqatlar vasitəsilə dərəcə cəlb olunur, verilmiş problemin sübutları əsasında müəyyən edilməsi və onun həlli haqqında fikir mübadiləsi aparılır. Adından göründüyü kimi SSÖ sorğu-suala əsaslanan mətoddur və burada istifadə olunan sualların düzgün seçilməsi təlimin keyfiyyətini müəyyən edən əsas şərtlərdəndir. Belə suallar sadəcə bir cavabı olan qapalı sonluqlu suallardan çox fərqlənir. Onlar daha çox düşünmə tələb edən, fərdin öz fikirlərini dəqiqləşdirməyə kömək edən, bir neçə doğru cavabı olan suallardır. Sorğu-sual əsaslı öyrənmə zamanı əsas məqsəd problemi müəyyənləşdirmək, onun səbəbləri haqqında düşünmək, daha sonra isə onun həlli yollarına köklənmək hesab olunur. Müəllim bu prosesdə şagirdlərin öyrənmə ehtiyaclarını müəyyən et-

mək və ən önəmlisi şagirdlərin “öz sorğularını” inkişaf etdirəcək böyük ideyaların nə vaxt və necə təqdim etmək haqda dərinlən düşünməlidir. Sorğu-sual əsaslı öyrənmə təlimdə şagirdlərin həvəs və anlamalarını artıran ən yaxşı yanaşmaları özündə birləşdirir. (E. Tahirov, Flow jurnalı)

Göstərilən əsas proseslər – planlaşdırma, izləmə və əks-əlaqə – şagirdlərin səmərəli öyrənməsində əsas əhəmiyyətə malikdir (Watkins, 2012) və sorğu əsaslı siniflərdə əsas rol oynayır. Ən dəyərli suallar digər suallara yol açan suallardır (Lucas, Broderick, Lehrer, & Bohanan, 2005).

Müəllim və kouç sual verməkdə bir-birinə bənzəyir. Kouçluqda kouç sual verir, amma suala cavab verən danışıqdır. Kouç, danışanın dediklərini əks etdirən bir növ güzgüdür.

Bir kouç sualına nümunə; “5 ildə sonra harada olmaq istəyirsən” ola bilər. Danışanın bu suala verdiyi cavab kouçun növbəti sualını, cavabı isə növbəti sualı müəyyənləşdirəcəkdir. Niyə kouç “5 ildən sonra?” sualını verir, çünki danışan həyatında dəyişiklik etmək niyyəti ilə kouça müraciət edib. Həyatının necə olmasını istədiyini bilən insan isə danışıqdır.

Tədris zamanı şagirdləri müəyyən bir hədəfə yönəltmək üçün suallar verirsiniz. Məsələn, “Bu tip formalarda sahə və diametr arasında hansı əlaqə var?” bu bir müəllim sualdır.

Müəllim niyə belə suallar verir? Çünki dərslərinə görə dərslərin mövzusu sahə, diametr və çevrədir. Müəllim kimi işiniz şagirdlərinizin sahə və ətraf məsələlərini öyrənməyə marağını oyatmaqdır və sual verməkdə məqsədiniz budur (Martin Richards, 2017).

Müəllimlər üçün suallar çox vaxt dərslərin gedişatı üçün birləşdirici element rolunu oynayır. Onlar sualları dərslərin zamanı şagirdlərin fəal olmasını təmin etmək, onlarda maraqlı olmaq, sual-cavab prosesini modelləşdirmək və müəllim üçün şagirdlərin əksəriyyətinin prosesdə iştirak etməsini təsdiq etmək vasitəsi kimi görür. Sualların çoxu isə “faktlar, mənə yalnız faktları deyiniz” olur və şagirdlər cavabın müəllimə məlum olduğunu bilir. Şagirdlərə düşünmək, ideyalarını nəzərdən keçirmək və cavab vermək üçün orta hesabla bir saniyə və daha az vaxt verilir (Kazden, 2001).

Riş Meyer və həmkarları (Meyer, 2004, 2009; Meyer və digərləri, 2009) siniflərdə fəal təlimin dəstəklənməsi üçün sual-cavabdan istifadə

etməyə maraqlı göstərir. Meyer və həmkarları şagirdlərdən mətnin oxunması zamanı köməkçi sualları cavablandırmağı xahiş etmək, şagirdlərə təlim zamanı suallar verməyi öyrətməyin müsbət təsirlərini qeyd edib (Con Hətti, 2018).

Bəzi şagirdlərin sinif qarşısında cavab verməsi çox çətin ola bilər. Bunu onlar üçün asanlaşdırmaq üçün aşağıdakı kimi suallar verə bilərsiniz:

- Bilmədiyiniz nədir?
- Cavab vermək üçün nəyə ehtiyacınız var?
- Öyrənməyinizə nə maneə olur? (Martin Richards, 2017).

Müzakirə: Azərbaycanda 90-cı illərin axırlarından başlayaraq fənyönümlü təhsil sistemindən şəxsiyyətə yönümlü təhsilə keçidin əsası qoyuldu. Daha çox bilik yönümlü, fənyönümlü olan təhsil proqramlarımız müasir tələblər əsasında yenilənərək 2006-cı ildə “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurikulumu)” sənədi hazırlandı və Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 30 oktyabr 2006-cı il tarixli, 233 nömrəli qərarı ilə təsdiq edildi. Bu sənəd hazırlanarkən şəxsiyyət-yönümlülük, nəticəyönümlülük, tələbyönümlülük, şagird-yönümlülük, integrativlik prinsipləri əsas götürüldü. Beləliklə, hafizəyə əsaslanan proqramdan tərəkkiyyatçı proqrama keçid etdik.

“Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramları (kurikulumları)”nın təsdiq edilməsi haqqında” 2010-cu il 3 iyun tarixli 103 nömrəli qərarında dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2020-ci il 29 sentyabr tarixli 361 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Burada ümumi təhsil pilləsində təhsilçilərdə formalaşdırılan səriştələr arasında tərəkkiylə bağlı səriştələr – yaradıcılıq (kreativlik), tənqidi tərəkkiylər, problem həlləmə, qərar qəbuləmə, müstəqil öyrənmə əsas yer tutur. Təlim prosesində müəllim şagirdlərin daxili potensialını üzə çıxararaq onları XXI əsrdə tələb olunan bacarıqları formalaşdırmaq yolunda fəaliyyətləri həyata keçirmək əsas istiqamətlərdəndir. Müəllimlər şagirdləri təlimə cəlb etmək, onların mövzu barəsində fikir və mülahizələrini öyrənmək, birgə öyrənmə mühiti qurmaq, qapalı suallardan, açıq suallardan daha çox istifadə etməklə kouç müəllim kimi şagirdlərin Yuxarı Tərəkkiylər Səviyyəsinə keçidini təmin edə bilər. Belə ki, sorğu-sual əsaslı öyrən-

mə təlim nəticələrinə nail olmaq yolunda istifadə edilən təlim fəaliyyətlərindən biridir.

Coys və Şauers (1995) kouçinqin başqa metodlarla yanaşı müqayisədə anlama, bacarıq-

ların mənimsənilməsi və biliklərin tətbiq edilməsi üçün böyük təsirə malik olduğunu göstərmişdir (Con Hətti, 2018).

Cədvəl 1. Müxtəlif təlim metodlarının nəticələr təsiri

Təlimin elementi	Anlama	Bacarıqların mənimsənilməsi	Biliklərin tətbiqi
Nəzəriyyənin başa düşülməsi	85%	15%	5-10%
Nümayiş	85%	18%	5-10%
Təcrübə və rəy bildirmə	85%	80%	10-15%
Kouçluq	90%	90%	80-90%

Kouçluq insana dəstəkləyici şəkildə aktiv qulaq asaraq, suallar verərək özünü daha yaxşı dərk etməsini, özünü tanımasını, uğur qazanmasını təmin etmək, öz daxili potensialını kəşf etməsinə kömək etməkdir. Kouçluq qarşılıqlı etimada söykənən bir dialoq prosesidir.

Tədqiqatın məqsədi Azərbaycan müəllimlərinin kouçinq bacarıqlarından istifadə edərək təlimi səmərəli dialoqi əməkdaşlıq əsasında qurmaqdan ibarətdir. Belə ki, müəllimlər üçün əsas məsələ dinləməkdən ibarətdir. Parker (2006) dinləmənin təvazökarlığı (nəyisə qaçıra bilməyimizi anlamaq), ehtiyatlılığı (ağıla gələn hər fikri səsləndirməmək) və qarşılıqlı əlaqəni (şagirdlərin nöqteyi-nəzərini anlamaq) əhatə etməli olduğunu hesab edir. Şagirdlərə sual verərkən onlara düşünmək üçün zaman verməliyik. Şagirdlərə düşünmək, ideyalarını nəzərdən keçirmək və cavab vermək üçün orta hesabla bir saniyə, və daha az vaxt verilir (Kazden, 2001).

Müəllimlər kouçinq bacarıqlarından istifadə edərək mühazirə tipli dərslərdən uzaqlaşsa, şagirdləri yaradıcı, tənqidi, innovativ düşüncəyə yönəldə bilirlər. Berns və Mayhill (2004) Birləşmiş Krallıqda I-IV sinif şagirdlərinin 54 dər-sini (milli standart qiymətləndirmə testlərinin (SAT) təqdim edilməsindən sonra) təhlil edərək bildirib ki, müəllimlər vaxtın 84 faizini informasiya verməyə sərf edirlər (Con Hətti, 2018).

Nəticə: Baxtin (1981) “monoloji” və “dialoqi” xarakterli danışıqlar arasındakı fərqi çox maraqlı şəkildə izah edir. Monoloq tərəfdarı olan müəllim üçün əsas məsələ biliklərin ötürülməsidir. Dialoq şəklində danışıqın məqsədi isə, əksinə, şagirdlər arasındakı əlaqələrə təkan vermək, fikirlərinin dəyərini nümayiş etdirmək və

iştirakçılara əməkdaşlıq şəraitində ideyaları bölüşməkdə və formalaşdırmaqda kömək göstərməkdir.

Sorğu-sual yalnız dərslərin mövzusu ilə əlaqəli olmalı deyil. Dərsdə bir çox fəaliyyətlər var ki, motivasiya, refleksiya, sual-cavab və müzakirə prosesinin təşkili və gündəlik formativ qiymətləndirmə ilə əks-əlaqə yaratmaq mümkündür. Məsələn, rəy bildirmə ilə bağlı üç sual: “Mən hara gedirəm?”, “Mən ora necə çata bilərəm?”, “Növbəti hədəf nədir?”

Kouçluq yanaşması müəllimlərin bacarıqlarına təbii bir əlavədir. Müəllimlər kouç bacarıqlarından istifadə edərək güclü suallar verməsi şagirdləri düşünməyə sövq edər, sualdan sual yaradıb Yuxarı Təfəkkür Səviyyəsini formalaşdırar. Kouçluğun ən güclü vasitəsi doğru və zamanında sualları verməkdir. Kouçinq müəllimlərin şagirdlərdən nəticə əldə etməsinə istiqamətlənmiş məqsədyönlü tədbirlərdəndir.

ABŞ-da Edqar Şayn müəllifi olduğu (2013) “Təvazökarlıqla maraqlanmaq: göstəriş vermək əvəzinə sual vermək incəsənəti” adlı kitabında fərqli mədəniyyət bazasından çıxış edərək eyni mövqeyi sərgiləyir. Şayn güman edir ki, sual vermək əvəzinə, göstəriş verməyə meyllənməyin səbəbi yaşadığı ölkədə pragmatik xarakterli, problemlərin həllinə istiqamətlənmiş mədəniyyətin hökm sürməsidir. Həmin mədəniyyət çərçivəsində müxtəlif sahələrdə məlumatlı olmaq və bildiklərimizi digər insanlara söyləmək yüksək qiymətləndirilir. Ümumi hədəfimiz isə lap əvvəldən sualla müraciət etməyə, dinləməyə və qarşılıqlı münasibətə əsaslanır.

Problemin aktuallığı. Məktəblərin idarəolunmasında bir çox bacarıqlar var. Kouçvari liderlik ba-

carıqları məktəbin idarə olunmasında, öyrənmə mühitinin düzgün qurulmasında rolu əvəzsizdir. Təhsil idarəçiliyində, öyrənmə prosesində yeni yanaşma olaraq inkişafı dəstəkləyir.

Problemin Elmi yeniliyi. Məktəblərdə kouçvari liderlik bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi əsas

məsələlərdəndir. Eyni zamanda bu mövzuda Azərbaycan dilində məlumatların az olması pedaqoji ədəbiyyatı zənginləşdirmək baxımından əhəmiyyətlidir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə qeyd olunan fikirlər ümumtəhsil məktəblərində işləyən rəhbər və müəllimlər üçün aktualdır.

Ədəbiyyat:

1. Brualdi, A.C. (1998) Classroom questions: ERIC/AE Digest, University of California at Los Angeles
2. Con Edwards, Bill Martin, Uğur qazandıran məktəblər (2017), Teas press Nəşriyyat evi.
3. Con Hətti, Müəllimlər üçün görünən təlim (2018), Teas press Nəşriyyat evi.
4. *Current trends and future possibilities, 2008-2018.* New York: American Management Association.
5. Hattie, J.A.C (2008). Processes of integrating, developing, and processing self-information
6. Kukulthau, C.C., Maniotes, L.K., A.K.. (2007) Guided inquiry: Learning in the 21st century.
7. Lane, J. & Scott, M.T. (2015). Smarten up, it's time to build essential skills. *Canada West Foundation.*
8. Martin Richards (2017), Eğitimde koçluk yaklaşımı, Nail Kitabevi
9. McInerney, R. (1963). A History of Western Philosophy. Jacques Maritain Center, University of Notre Dame, IN. (<http://www.nd.edu/Departments/Maritain/etext/hwp.htm>).
10. Morrison, C.L. (2008). *Coaching: A global study of successful practices:*
11. Sabatier, M. (2015). Why executive coaching is back in vogue. *Training Journal*, 16 February. Retrieved from: <https://www.trainingjournal.com/articles/feature/why-executive-coaching-back-vogue>
12. Thompson, H.B., Bear, D.J., Dennis, D.J., Vickers, M., London, J., & Westport, CT & London: Libraries Unlimited
13. http://www.edu.gov.on.ca/eng/literacynumeracy/inspire/research/CBS_InquiryBased.pdf

E-mail: vusala.aghahuseynova.dok@arti.edu.az

Rəyçi: ped.elm.dok. **P.B. Əliyev**

Redaksiyaya daxil olub: 20.12.2023.